

Autoreferat w języku polskim

I. Imię i nazwisko: Maria Ciesielska

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe:

Doktor nauk medycznych w dyscyplinie medycyna ze specjalnością historia medycyny, nadany uchwałą Rady Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego dnia 29.05.2012 r. na podstawie rozprawy: Działalność szpitala obozowego dla kobiet w KL Auschwitz-Birkenau (1942-1945).

III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

Od 16.05.2017 r. jestem wykładowcą na Wydziale Medycznym Uczelni Łazarskiego w Warszawie (kierownik naukowy przedmiotu Historia Medycyny) oraz kierownikiem Polskiego Oddziału International Network of the UNESCO Chair in Bioethics (od 2018 r.).

IV. Wskazane osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy

Maria Ciesielska, *Lekarze getta warszawskiego*. Warszawa 2018, ss. 449, Wydawnictwo Dwa Światy, ISBN: 978-83-948691-1-3. (wydanie drugie poprawione i uzupełnione)

W pierwszych latach wieku XX w międzywojennych granicach Polski praktykowało 4300 lekarzy. Tuż przed wybuchem II wojny światowej według *Urzędowego Spisu Lekarzy z 1939 roku (USL)* w Polsce zarejestrowanych było 12 592 lekarzy. Najwięcej mieszkało i pracowało w stolicy, gdzie zarejestrowanych było 2 815 lekarzy i 1 422 lekarzy dentyistów. Lekarze warszawscy pracowali w większości w 23 szpitalach, zakładach i klinikach Uniwersytetu Warszawskiego, 11 ośrodkach zdrowia, 23 przychodniach i w pogotowiu ratunkowym oraz prowadzili prywatne praktyki lekarskie i lecznice. Mimo to w okresie dwudziestolecia międzywojennego Polska zajmowała przedostatnie miejsce w Europie pod względem wskaźnika liczby lekarzy na 10 000 mieszkańców. W 1938 roku na 1 lekarza przypadało w Warszawie 448 pacjentów (lepszy wskaźnik miał jedynie Kraków i Lwów).

Marcin Kacprzak w 1929 roku, na podstawie kart rejestracyjnych lekarzy zgromadzonych w Departamencie Służby Zdrowia, dokonał podziału lekarzy według

narodowości i wyznania w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości. Z analizy zamieszczonych danych wynika, że lekarzy narodowości żydowskiej było 11,4%, natomiast lekarzy wyznania mojżeszowego 33,5%. Rozbieżność ta wynikała z faktu, że w dawnym Królestwie Kongresowym Żydzi uważali się za Polaków, zaś na terenach położonych na wschodzie państwa wyznanie mojżeszowe utożsamiano z narodowością żydowską. W województwie warszawskim narodowość żydowską i wyznanie mojżeszowe deklarowało w 1928 roku 33,5% lekarzy. Dziesięć lat później B. Ostromięcki przedstawił statystyczne dane oparte na podstawie informacji przesłanych z Izby Lekarskich. Wyznanie mojżeszowe wśród lekarzy Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej deklarowało w 1938 roku 37,8% lekarzy, podczas gdy wyznania rzymskokatolickiego było ponad 62% członków Izby. Ogólna liczba lekarzy w Polsce wzrosła od 1921 roku do 1935 roku przeszło dwukrotnie, podczas gdy ludność w państwie powiększyła się o 23%. Przyrost liczby lekarzy był w tym czasie czterokrotnie większy niż ludności. Zasadnicze proporcje dla składu narodowościowego lekarzy w drugim i trzecim dziesięcioleciu XX wieku nie zmieniły się istotnie. Okres dwudziestolecia międzywojennego był dla lekarzy Żydów czasem stopniowego wykluczania z towarzystw naukowych i organizacji zawodowych.

Po wybuchu II wojny światowej władze niemieckie utrzymały w mocy, do odwołania, polskie prawo określone przed wrześniem 1939 roku, o ile nie było sprzeczne z bezpieczeństwem wojsk i celami prowadzenia wojny. Komendantem Warszawy został gen. Friedrich von Cochenhausen (*Kommandierender General des Stellvertretenden Generalkommandos des XIII. Armee-Korps*), przy którym uformował się zarząd cywilny (*Zivilverwaltung*). Na jego czele stał SS-Standartenführer Harry von Craushaar. Podlegali mu: Helmut Otto – przed wojną nadburmistrz Düsseldorfu jako Komisarz Rzeszy na miasto Warszawę (*Reichskommissar für die Stadt Warschau*). Jego zastępcą był dr Oskar Dengel – burmistrz Würzburga. Siedzibą Komisarza i jego biura był pałac Blanka.

Odpowiedzialnym za stan sanitarny miasta oraz ogólnie pojęte leczenie został prof. dr Anton Richter, naczelny lekarz sztabowy (*Oberstabsarzt, Kommandantur Abt. IVB*), przed wybuchem wojny profesor chorób wenerycznych i skórnych Uniwersytetu w Królewcu. Do jego głównych zadań należało opanowanie epidemii duru brzuszego (tyfusu brzuszego), która wybuchła w Warszawie w związku z tragiczną sytuacją sanitarną miasta. W tym celu powołano do życia komisję, w ramach której ściśle ze sobą współpracowały cywilne władze

Warszawy i naczelnym lekarzem sztabowym prof. Richter. W skład komisji wchodził praktykujący lekarz polski i żydowski. Wspólne działania na polu zwalczania epidemii, polegające na wzmożonych kontrolach sanitarnych oraz przymusowych szczepieniach przeciwdurowych, przyniosły jej wygaszenie już w styczniu 1940 roku.

Prof. Richter przekazał w listopadzie swoje obowiązki nienawidzącemu Polaków dr. Kurtowi Schrepfowi, pierwszemu lekarzowi urzędowemu miasta Warszawy (*Amtsarzt*). Jego siedzibą stał się pałac Brühla przy ul. Wierzbowej 1, gdzie mieścił się także Wydział Opieki i Zdrowia (*Gesundheitsamt*).

W grudniu 1939 roku wszedł w życie nakaz noszenia przez Żydów białych opasek z niebieską Gwiazdą Dawida. Obowiązkowi ich umieszczania na prawym ramieniu podlegali wszyscy Żydzi powyżej 10 roku życia (bez względu na deklarowane wyznanie). Dzięki nim stali się oni łatwo rozpoznawalni i tym samym narażeni na szykany ze strony Niemców. Początkowe akty przemocy ograniczały się do obcinania bród i pejsów ortodoksyjnym Żydom oraz pobić. Wkrótce oficerowie i żołnierze niemieccy lub cywilni folksdojczycy (od niem. *Volksdeutsche*) zaczęli nachodzić prywatne mieszkania rabując pieniądze, kosztowności i rzeczy osobiste. Z czasem ogabianie mieszkań i przedsiębiorstw przyjęło charakter zorganizowany, systematyczny. Cennym łupem stawały się przetrzymywane w domach kosztowności, dzieła sztuki i biżuteria, a w przypadku lekarzy także wyposażenie ich gabinetów. Rekwirowano je oficjalnie oraz poprzez szantaże i wymuszenia. Oficjalnie rekwizycje mienia następowały na polecenie Urzędu Szefa Dystryktu Warszawskiego (*Amt des Gouverneurs des Distrikts Warschau*), wielu Niemców czyniło to jednak na własną rękę.

W obawie przed ukrywaniem majątków dochodziło do prewencyjnych aresztowań bardzo zamożnych Żydów, mających na celu uniemożliwienie im wywiezienia majątku za granicę. Wiosną i latem 1940 roku Żydzi zaczęli zdawać sobie sprawę z nieuchronności przeprowadzki do dzielnicy żydowskiej. Wielu z nich próbowało zamieniać zawczasu mieszkania z Polakami, część wywoziła majątek do letnich domów lub przyjaciół mieszkających poza Warszawą. Lekarze znaleźli się w stosunkowo dobrej sytuacji, ponieważ wielu z nich miało przyjaciół, którzy pomagali ukrywać im wartościowe przedmioty. Lekarzom ze Szpitala Bersonów i Baumanów, pomagał komisaryczny zarządca szpitala dr Wacław Skonieczny.

Nadzieję na zachowanie własności i względnie lepsze traktowanie żywili lekarze Żydzi, którzy zmienili wcześniej wyznanie lub pochodzili z rodzin konwertytów. Gdy zapadła decyzja o utworzeniu dzielnicy żydowskiej, starali się oni o zezwolenie na mieszkanie poza gettem, względnie liczyli na stworzenie osobnego getta. Mówiono, że taka chrześcijańska enklawa dla Żydów miała powstać na Żoliborzu. W tym celu i na żądanie władz niemieckich prezes Rady Głównej Opiekuńczej (RGO) Adam Roniker przekazał listę neofitów pochodzenia żydowskiego władzom okupacyjnym. Niemiecka policja wykorzystała ten spis przenosząc wszystkich do getta.

Prześladowania lekarzy Żydów nie ograniczały się do szykan i grabieży mienia. Pierwsze aresztowania miały miejsce już w połowie grudnia 1939 roku, podczas wizyty w Szpitalu na Czystem lekarza urzędowego Kurta Schrempfa, który wpadł we wściekłość, gdy dowiedział się, że urządzenia dezynfekcyjne nie zostały jeszcze uruchomione. Lekarzy zwolniono kilka dni później, ale już za tydzień Schrempf groził kolejnymi zatrzymaniami w związku z opóźnieniami w uruchomieniu odwyszalni.

Masowe aresztowania dotknęły ludność Warszawy w styczniu 1940 roku – po ujęciu Andrzeja Kotta z grupy konspiracyjnej PLAN i jego ucieczce z siedziby gestapo w Alei Szucha. Wśród aresztowanych wówczas 255 Żydów był ginekolog – dr Izaak Szachnerowicz. Zabrano go jako zakładnika bezpośrednio ze szpitala. Kiedy przyszła po niego niemiecka policja, był w trakcie wykonywania zabiegu. Tego dnia aresztowano w szpitalu dziesięciu lekarzy. Niestety, pomimo starań prezesa Rady Żydowskiej inż. Czerniakowa zakładników stracono najprawdopodobniej w Palmirach lub na terenie ogrodu sejmowego. Spośród zatrzymanych zwolniony został jedynie dr Antoni Wortman – kierownik wydziału szpitalnictwa.

Ostatecznie bramy getta zamknięto w listopadzie 1940 r. Za jego murami, w północno-zachodniej części Śródmieścia, tzw. dzielnicy północnej znalazło się ponad 700 lekarzy. W okresie od listopada 1940 r. do kwietnia 1943 r. za zgodą władz okupacyjnych pracowało w getcie blisko tysiąc lekarzy. Liczbę tę potwierdzają dokumenty lekarzy zdeponowane w Dziale Starej Książki Medycznej Głównej Biblioteki Lekarskiej (dawn. Dział Zbiorów Specjalnych GBL) oraz kopia dokumentu *Lista Lekarzy nie-aryjczyków* odnaleziona w archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego. Na ich podstawie udało się po raz pierwszy utworzyć listę 948 nazwisk lekarzy pracujących na terenie getta warszawskiego.

Komisarzem dzielnicy żydowskiej został adwokat Heinz Auserwald, a uprawnienia burmistrza dzielnicy otrzymał Adam Czerniaków - przewodniczący Rady Żydowskiej (*Judenrat*). Stopniowo prowadzenie spraw związanych z opieką zdrowotną w getcie przejmował istniejący przy Radzie Żydowskiej Wydział Zdrowia, którego przewodniczącym był dr. Izrael Milejkowski. Równoległe działały społeczne organizacje świadczące pomoc medyczną mieszkańcom getta: Towarzystwo Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej w Polsce (TOZ) i Żydowska Samopomoc Społeczna (ŻSS).

Stłoczeni na terenie dawnej Dzielnicy Północnej i pozbawieni wszelkich praw Żydzi, stali się łatwym celem nie tylko dla prostych żołnierzy, ale także dla oficerów i urzędników niemieckich. Z każdym dniem sytuacja stawała się coraz gorsza. Grabieżom i pobiciom zaczęły towarzyszyć zabójstwa. Dlatego też niektórzy usiłowali przedostać się na tzw. stronę aryjską i ukryć się tam. Z uwagi na narastający terror więzienia: na Pawiaku, przy Daniłowiczowskiej i mokotowskie były przepełnione wyłapanymi poza murami getta Żydami. Latem 1941 roku w budynkach pomiędzy ulicami Zamenhofa i Gęsią utworzono na polecenie niemieckiej policji Areszt Centralny dla Dzielnicy Żydowskiej – *Zentralarrest für den jüdischen Wohnbezirk* (od nazwy ulicy nazywane „Gęsiówką”), także tam pracowali żydowscy lekarze.

Warunki leczenia chorych przebywających w szpitalach na terenie getta oraz zgłaszających się do ambulatoriów pogarszały się z tygodnia na tydzień wobec wszechobecnego niedostatku leków, środków opatrunkowych, narzędzi medycznych oraz głodu. Z czasem leczenie ograniczyło się do podstawowych czynności pielęgnacyjnych wykonywanych w stale kurczącej się bazie placówek medycznych. W tych skrajnie trudnych warunkach lekarze brali udział w tajnym nauczaniu studentów medycyny oraz w badaniach nad chorobą głodową. Wiosną 1942 roku gestapo zaczęło nachodzić nocą żydowskie mieszkania, zabierając pojedyncze osoby, a niekiedy nawet całe grupy ludzi, aby w najlepszym wypadku odprowadzić ich do więzienia na Pawiaku. Coraz częściej po prostu zabijano w bramach domów. W obliczu narastającego terroru, głodu i strachu żydowscy lekarze kontynuowali pracę w szpitalach, ośrodkach zdrowia oraz prywatnych gabinetach aż do dnia 22 lipca 1942 roku, kiedy to specjalny sztab pod wodzą SS-Sturmbannführera Hermana Hoefle rozpoczął Wielką Akcję Wyszędleńczą, która w swej istocie była akcją likwidacyjną getta warszawskiego, polegającą na wywiezieniu jego mieszkańców do obozu zagłady w Treblince. Funkcjonujący na przekór wszystkim przeciwnościom, dobrze

zorganizowany Wydział Zdrowia Rady Żydowskiej, jak i organizacje społeczne świadczące pomoc medyczną zaprzestały ostatecznie swojej działalności we wrześniu tego roku. W tzw. getcie szczątkowym chorymi opiekowali się nieliczni z ocalałych lekarzy, którzy po raz ostatni zorganizowali się tworząc szpital przy ulicy Gęsiej. Ostatecznie kres opiece zdrowotnej w getcie położył wybuch powstania w getcie w kwietniu 1943 roku.

W ciągu siedemdziesięciu lat od zakończenia wojny spisano setki pamiętników, złożono tysiące relacji oraz powstało wiele opracowań dotyczących historii warszawskiego getta. Mimo to działalność służb medycznych nie została dokładnie zbadana. Wpływ na ten stan rzeczy miała bez wątpienia niewielka ilość zachowanej dokumentacji. O ile istnieją akta zgonu wypełniane przez lekarzy na terenie getta warszawskiego, to nie zachowała się żadna dokumentacja szpitalna ani też karty opieki ambulatoryjnej. Wyjątek stanowią zachowane w zbiorach Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego (AŻIH) fragmenty *Sprawozdania z działalności Instytutu Chemiczno-Bakteriologicznego przy Wydziale Zdrowia Rady Żydowskiej z 1941 roku*.

Informacje niezbędne do zrozumienia sytuacji zdrowotnej ludności w dzielnicy żydowskiej w Warszawie zawarte są w zarządzeniach i okólnikach zgromadzonych w Zespole Izba Zdrowia w Generalnym Gubernatorstwie (Gesundheitskammer im Generalgouvernement) oraz *Memoriale Komisji Zdrowia Grupy Narodowościowej Lekarzy Żydowskich w Warszawie w sprawie zagrożenia epidemicznego w getcie warszawskim* (z dnia 28.06.1941 r.) będącego częścią Archiwum Ringelbluma. W zbiorach Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego znajduje się ponadto *Sprawozdanie z kontroli w Towarzystwie Ochrony Zdrowia „TOZ” w Warszawie przy ul. Gęsiej 43* (z marca 1942 r.), dzięki któremu można zapoznać się częściowo z pracą tej placówki oraz sporządzone po zakończeniu wojny notatki Bernarda Marka, dotyczące działalności Szpitala Żydowskiego „Czyste”.

Problematyka opieki zdrowotnej w getcie warszawskim jak już wspomniano, nie została do tej pory omówiona całościowo. W latach 70. XX w. ukazał się w Biuletynach Żydowskiego Instytutu Historycznego cykl artykułów autorstwa Henryka Kroszczora na temat działalności Szpitala dla dzieci im. Bersonów i Baumanów w latach 1872–1923, 1924–1939 i 1939–1942 oraz krótki artykuł poświęcony służbie zdrowia w getcie warszawskim. Jedynym opracowaniem w literaturze przedmiotu jest praca Jacka Leociaka, będąca częścią książki

Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście, wydanej po raz pierwszy w 2001 r. i wznowionej w 2013 r. Dlatego też nieocenionym źródłem informacji na temat działalności szpitali i ambulatoriów na terenie dzielnicy żydowskiej pozostają złożone po wojnie świadectwa, relacje i pamiętniki personelu sanitarnego. Zapiski dr. Adolfa Polisiuka dotyczące jego pracy w szpitalu w getcie pochodzą z czerwca 1943 r. Były pisane w ukryciu, po stronie aryjskiej, a ich autor nie przeżył wojny. Także cytowane w pracy wspomnienia dr. Jana Przedborskiego i Stefana Ernesta powstały jeszcze w trakcie trwania wojny. Zdarzało się, że pisane „na gorąco” relacje trafiały do Centralnej Komisji Historycznej za sprawą osób trzecich, zwykle członków rodzin (pamiętnik dr. Jana Przedborskiego) ale także osób, które nie chciały ujawniać nazwiska autora. Zbierania i gromadzenia relacji i pamiętników ocalałych z Zagłady Żydów podjęła się na jesieni 1944 roku powołana w Lublinie przez Centralny Komitet Żydów w Polsce wspomniana Komisja Historyczna. Została ona w 1947 r. przekształcona w Żydowski Instytut Historyczny, który przechowuje i udostępnia te dokumenty do dziś. Olbrzymia wartość obu zespołów (zarówno Relacji, jak i Pamiętników) wynika z wszechstronności zarówno środowiskowej, jak i faktograficznej zawartych w nich informacji. Pierwsze 900 relacji zostało złożonych niezwłocznie po utworzeniu Komisji jeszcze w 1944–1945 r. Łącznie zespół Relacje z Zagłady liczy ponad 7200 świadectw ocalonych, zaś zbiór Pamiętników ponad 300 pozycji. Cennym materiałem są także dokumenty Podziemnego Archiwum Getta Warszawskiego (Archiwum Ringelbluma) — utworzonego jesienią 1940 r. dzięki inicjatywie dr. Emanuela Ringelbluma i przy udziale stworzonej przez niego konspiracyjnej organizacji „Oneg Szabat”. Materiały dotyczące opieki zdrowotnej w getcie znajdują się w tomach poświęconych życiu codziennemu w getcie.

Niezastąpionym, choć wymagającym krytycznego wglądu źródłem informacji były, zachowane egzemplarze „Gazety Żydowskiej” (lipiec 1940–sierpień 1942) zdeponowane w Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego. Choć treści zamieszczane w „Gazecie Żydowskiej” były przez okupanta cenzurowane, to wielokrotnie udawało się redaktorom zamieścić artykuły obnażające faktyczny stan opieki zdrowotnej w getcie, jak chociażby w przypadku Żydowskiego Pogotowia Ratunkowego. „Gazeta Żydowska” przez wiele lat znajdowała się na uboczu badań prasoznawczych. W syntezach poświęconych prasie polskojęzycznej w okresie II wojny światowej była bowiem charakteryzowana jako tzw. gadzinówka, inspirowana przez Niemców i pisana przez współpracujących z nimi Żydów.

Punktem wyjścia do badań nad historią leczenia w getcie warszawskim stała się wspomniana już kopia dokumentu zatytułowanego: *Lista lekarzy nie-aryjczyków*. Dokument datowany jest na 1 maja 1940 r., niestety brak informacji o jego pochodzeniu. Aby uzupełnić istniejącą listę wykonano obszerną kwerendę archiwalną w zbiorach Działu Starej Książki Medycznej Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie, wyszukując pośród wypełnionych w latach 1940–1942 *Kwestionariuszy dla pierwszego zgłoszenia zawodów leczniczych (Fragebogen zur erstmaligen Meldung der Heilberufe)*, te akta, w których znajdują się dokumenty wypełnione przez lekarzy pochodzenia żydowskiego i uznanych przez Niemców za Żydów. Kwerenda dotyczyła 6 693 teczek akt osobowych, które są bez wątpienia najcenniejszym źródłem danych osobowych oraz mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych badań propozograficznych. Spośród tych kilku tysięcy dokumentów wyodrębniono kwestionariusze oznakowane pieczęcią z napisem „Jude”.

Szczególnie interesujące dokumenty odnaleziono w archiwach izraelskich. Prowadzono tam kwerendę w latach 2014–2017. W Archiwum Yad Vashem (AYV) w Jerozolimie odszukano listę lekarzy Towarzystwa Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej w Polsce (TOZ), dzięki której odtworzono miejsce pracy wielu z nich. Bardzo cennym źródłem do badań nad zagadnieniami związanymi z danymi demograficznymi był zespół świadectw, pamiętników i dzienników będący spuścizną Marka (Meira) Dworzeckiego. Zebrane przez niego, w okresie powojennym, dokumenty zawierają artykuły dotyczące danych demograficznych m.in. związanych z gettem warszawskim oraz opracowania obejmujące tematykę życia codziennego w dzielnicy żydowskiej. Obraz funkcjonowania opieki zdrowotnej zawarty został w licznych, powojennych relacjach zdeponowanych w Archiwum Yad Vashem w Jerozolimie. Spośród tysięcy świadectw wybrano do dalszej analizy te, które bezpośrednio dotyczyły sanitariatu w getcie warszawskim lub były sporządzone przez personel lekarski i pielęgniarski. Wykorzystano także wspomnienia pacjentów i pracowników administracji szpitalnej z lat powojennych.

W Archiwum Muzeum Dziedzictwa Żydowskiego Oporu i Holocaustu, Centrum Studiów i Dokumentacji imienia Icchaka Katzenelzona Ghetto Fighters House Museum (GFH) w Izraelu odnaleziono w kolekcji Abrahama Adolfa Bermana obszerne fragmenty pamiętnika dr. Adolfa Polisiuka pt.: *Ostatnia blokada, Pawiak i Czworobok* będące nieocenionym źródłem wiedzy na temat losów lekarzy w ostatnich dniach funkcjonowania getta oraz

nieopisywanego dotąd szczegółowo epizodu uwięzienia lekarzy żydowskich jako zakładników w więzieniu na Pawiaku. Dzięki skrupulatnym notatkom dr. Polisiuka, sporządzonym bezpośrednio po zaistniałych wydarzeniach, w trakcie, gdy ukrywał się on po stronie aryjskiej Warszawy, odtworzono listę aresztowanych lekarzy.

W Archiwum Państwowym m. st. Warszawy odnaleziono dokumentację dotyczącą organizacji opieki zdrowotnej w Warszawie (Zespół Amt des Gouverneurs des Distiktes Warschau Der Komissar für den Jüdischen Wohnbezirk in Warschau [1940–1944]) oraz działalności Rady Żydowskiej (Zespół Der Obmann des Judenrates in Warschau [1940–1942]), jak i bogatą dokumentację ikonograficzną znajdującą się w zespołach: Akta Miasta Warszawy; Zarząd Miejski w m.st. Warszawie; Wydział Planowania Miasta; Referat Gabarytów, dzięki którym udało się odtworzyć adresy większości opisywanych instytucji.

W pracy wykorzystano także liczne opracowania i monografie, z których najobszerniejszą i najważniejszą jest praca Barbary Engelking i Jacka Leociaka *Getto warszawskie. Przewodnik po nieistniejącym mieście*. W studiach nad zagadnieniami dotyczącymi badań nad chorobą głodową głównym źródłem była oryginalna publikacja pod redakcją Emila Apfelbauma *Choroba głodowa. Badania kliniczne nad głodem wykonane w getcie warszawskim w 1942 roku*. Zagadnienia dotyczące tajnego nauczania medycyny w getcie zostały już dobrze opracowane m.in. przez Helenę Balicką-Kozłowską w publikacji *Tajne studia medyczne w getcie warszawskim* zamieszczonej w opracowaniu *Tajne nauczanie medycyny i farmacji w latach 1939–1945*. Korzystano ponadto z opublikowanych pamiętników lekarzy. Bodaj najciekawszym i jak dotąd niepublikowanym źródłem wiedzy na temat działalności Szpitala Żydowskiego była przekazana dzięki uprzejmości prof. Claude Romney i dr. Lawrence'a Powell'a, złożona w 1990 roku w Toronto (w języku angielskim) relacja Henry'ego Fenigsteina (Henryka Fenigszteina) *The history of Czyste Hospital in Warsaw from 1939 to 1943 during Nazi Regime* oraz zapis wywiadu, jakiego udzielił on Sandrze Collis *The Holocaust and I. Memoirs of a survivor*.

Podczas opracowywania części pracy poświęconej działalności lekarzy w Szkole Pielęgniarstwa, jak i ich pracy w Towarzystwie Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej, korzystano z wiadomości zamieszczonych w „Biuletynach Żydowskiego Instytutu Historycznego” z lat 1956–1978, w tym głównie w publikacjach Luby Blum-Bielickiej *Szkoła*

Pielęgniarstwa przy Szpitalu Starozakonnych w Warszawie (1923–1943) oraz Henryka Kroszczora i Ryszarda Zabłotniaka *Towarzystwo Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej w latach II Rzeczypospolitej*. Sam H. Kroszczor pozostawił relacje dotyczące działalności Szpitala dla dzieci im. Bersonów i Baumanów oraz wstępne opracowanie zagadnień związanych ze służbą zdrowia w getcie warszawskim, także zamieszczone w „Biuletynie Żydowskiego Instytutu Historycznego” w 1978 roku.

Niniejsza praca jest rezultatem podjętych kompleksowych badań nad losami lekarzy pracujących w getcie warszawskim, zawiera wyniki analizy ich działań na polu walki z epidemiami, głodem i chorobami. W centrum zainteresowań znalazły się głównie szpitale w getcie warszawskim oraz działalność przeciwepidemiczna Rady Zdrowia, ponieważ leczenie chorób w klasycznym rozumieniu tego słowa, zwłaszcza w warunkach opieki ambulatoryjnej nie miało miejsca w zasadzie już w pierwszych miesiącach od utworzenia getta. Aby uzmysłowić czytelnikowi szczupłość środków dostępnych lekarzom pracującym poza systemem zorganizowanego leczenia, zdecydowano o zamieszczeniu informacji na temat aptek działających w getcie. Wzajemna relacja lekarzy i farmaceutów polega na wspólnej pracy dla dobra pacjenta. W tym przypadku, farmaceuci dysponowali zaledwie namiastką możliwości leczniczych. Nie podjęto w pracy oceny zasadności i prawidłowości stosowanego leczenia, wszak głównymi chorobami w getcie były: choroba głodowa i niegasnące epidemie tyfusu plamistego. Podstawowym sposobem leczenia tych schorzeń powinna być odpowiednia podaż pokarmów oraz poprawa warunków higienicznych.

Pracę zatytułowano *Lekarze getta warszawskiego*. Warto zauważyć, że *Polski Słownik Lekarski* z 1931 r. podaje, iż „lekarz to człowiek, który talenta swoje mężnie poświęca na ratunek cierpiącej ludzkości i ćwiczy się codziennie doświadczeniem w najdroższej sztuce zachowania zdrowia”. *Współczesny Słownik języka polskiego* definiuje „lekarza” jako tego, kto się zajmuje zawodowo leczeniem chorych, ma do tego odpowiednie kwalifikacje i uprawnienia. Obowiązująca definicja zawodu określa zatem nie tylko wykonywaną funkcję, ale także zdobytą wiedzę potwierdzoną odpowiednimi uprawnieniami. W myśl ustawy z 2 grudnia 1921 roku w przedmiocie wykonywania praktyki lekarskiej w Państwie Polskim lekarzem była osoba posiadająca prawo wykonywania praktyki lekarskiej. Sam tytuł pracy odnosi się wyłącznie do lekarzy, a nie do całości personelu medycznego. Nie oznacza to, że zupełnie pominięto działalność personelu pielęgniarskiego czy pomocniczego. Wielokrotnie

przywoływane są w pracy także heroiczne postawy opiekujących się wyniszczonymi pacjentami sióstr, zwłaszcza tych, które bez wahania udzielały pomocy na terenie Umschlagplatzu.

Cezurę czasową stanowi zasadniczo okres istnienia getta warszawskiego od listopada 1940 roku do wybuchu powstania w kwietniu 1943 roku. Badaniem objęto placówki znajdujące się w granicach dzielnicy żydowskiej z jednym wyjątkiem, którym był szpital przy ul. Leszno 109 administracyjnie podlegający Radzie Żydowskiej. Ponadto ze względu na konieczność naświetlenia drogi do zawodu lekarskiego i zmian, jakie zachodziły w sytuacji zawodowej lekarzy Żydów w dwudziestolecie międzywojennym, odwołano się do okresu II Rzeczypospolitej.

Naczelną tezą pracy było udowodnienie, iż w skrajnie trudnych warunkach żydowscy lekarze stworzyli w getcie warszawskim profesjonalny system opieki zdrowotnej, w którym funkcjonowały nie tylko szpitale i przychodnie, ale także prowadzone było tajne nauczanie i badania naukowe.

Głównym celem pracy było udzielenie odpowiedzi na zasadnicze pytania:

- jak zorganizowano opiekę zdrowotną nad ludnością żydowską po wybuchu wojny oraz jakim przeobrażeniom uległa ona po zamknięciu bram getta w 1940 r.?
- ilu lekarzy pracowało w granicach getta warszawskiego i jakie były ich losy?
- czy podczas istnienia getta warszawskiego zorganizowano na jego terenie ambulatoryjną opiekę medyczną?
- czy podczas istnienia getta warszawskiego zorganizowano na jego terenie oddziały szpitalne?
- jak prowadzono leczenie chorych w istniejących placówkach opieki zdrowotnej?
- czy poza działalnością leczniczą lekarze angażowali się w inne zadania, jak np. tajne nauczanie czy badania naukowe?

Tak sformułowane cele główne zdeterminowały koncepcję i kształt pracy. Monografia ma układ problemowy, utrzymany w chronologicznym porządku. Całokształt podjętej

tematyki pozwolił na przygotowanie pracy z pogranicza historii i medycyny. Przy pisaniu pracy zastosowano różnorodne metody badawcze: statystyczną, porównawczą i retrogresywną.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym przedstawiono sytuację zawodową lekarzy pochodzenia żydowskiego w II Rzeczypospolitej. Przeanalizowano przebieg studiów lekarskich w okresie międzywojennym i uzyskiwanie uprawnień zawodowych, w tym tytułów naukowych z uwzględnieniem nostryfikacji dyplomów lekarskich. Na podstawie dokumentacji archiwalnej sporządzono wstępną ocenę udziału poszczególnych specjalizacji lekarskich. Szczególnie dużo miejsca poświęcono ograniczeniom w dostępie do nauki stosowanym wobec Żydów. Opisano także główne organizacje i towarzystwa zrzeszające lekarzy w tym: Izbę Lekarską, Związek Lekarzy Państwa Polskiego i Towarzystwo Lekarskie Warszawskie, każdorazowo podkreślając udział lekarzy Żydów w ich pracach.

W rozdziale drugim poddano analizie organizację administracji cywilnej i opieki zdrowotnej w Warszawie w pierwszych miesiącach po wybuchu II wojny światowej. Zwrócono uwagę na fakt, że wielu lekarzy Żydów uczestniczyło w wojnie obronnej 1939 roku i dostało się do niewoli niemieckiej lub sowieckiej. Przedstawiono sytuację warszawskich szpitali żydowskich w chwili wybuchu wojny oraz organizację opieki przez Gminę Wyznaniową Żydowską i żydowskie organizacje społeczne. Zaprezentowano historię powołania Żydowskiej Izby Lekarskiej i przeanalizowano jej rolę w strukturach samorządu żydowskiego.

W kolejnej części pracy przedstawiono organizację opieki zdrowotnej w dzielnicy żydowskiej ze szczególnym uwzględnieniem podejmowanych działań przeciwepidemicznych, w tym działających oficjalnie kursów przeciwepidemicznych, które były w istocie tajnym nauczaniem medycyny w getcie. Dokonano analizy zakresu i celów działania pozaszpitalnych instytucji, w których lekarze podjęli pracę zawodową. Wśród nich znalazły się: komisje lekarskie badające kandydatów do pracy, ambulatoria dla pracowników Służby Porządkowej, pogotowia, Wydział Szpitalnictwa, Instytut Chemiczno-Bakteriologiczny i Centralna Rada Zdrowia. Ponadto naszkicowano działalność społecznej opieki zdrowotnej oraz aptek w getcie warszawskim.

W rozdziale czwartym przedstawiono wyniki analizy działalności lekarzy w szpitalach funkcjonujących w getcie warszawskim: Żydowskim Szpitalu Zakaźnym „Czyste”, Szpitalu Bersonów i Baumanów oraz ich późniejszych filiach. Opisano pracę personelu medycznego w zakresie badań naukowych nad dudem plamistym i chorobą głodową. Ponadto poruszono kwestię pracy lekarzy w okresie Wielkiej Akcji Wyszędleńczej i po jej zakończeniu oraz przedstawiono losy lekarzy ukrywających się po stronie aryjskiej jak również wywiezionych do obozów.

Pracę uzupełniają załączniki, w których zamieszczono tabele i listy lekarzy, będące wynikiem przeprowadzonych kwerend archiwalnych i lektury opracowań. Na szczególną uwagę zasługuje załącznik nr 3 przedstawiający listę 830 nazwisk lekarzy będących członkami Izby Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej, a następnie Żydowskiej Izby Lekarskiej. Jest to pierwsze tego typu zestawienie sporządzone w oparciu o zachowaną, oryginalną i jednorodną dokumentację zdeponowaną w Dziale Zbiorów Specjalnych Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie. Pracę kończy prezentacja zdjęć wybranych lekarzy pracujących w getcie warszawskim, uzupełniona informacjami biograficznymi na ich temat pozyskanymi w toku prowadzonych badań.

Niniejsza praca jest wydaniem poprawionym i zmienionym w stosunku do wydania pierwszego. Wydanie pierwsze zostało w 2018 r. wyróżnione nagrodą im. Marii i Łukasza Hirszowiczów przyznaną przez Żydowski Instytut Historyczny za działalność i prace poświęcone problematyce żydowskiej w Polsce. W wygłoszonej laudacji dr hab. Piotr Osęka podkreślił, że walor książki związany jest kompetencjami autorki jako lekarza. Książka, jego zdaniem ukazuje ludzi postawionych w obliczu najbardziej skrajnych wyzwań, stawiając czytelnika przed fundamentalnymi pytaniami egzystencjalnymi, zaś jej narracja rozgrywa się w przestrzeni wyznaczonej z jednej strony przez świat nowoczesnej medycyny, a z drugiej przez barbarzyństwo, upodlenie, totalitarne szaleństwo i całkowite zaprzeczenie cywilizacji.

V. Wykaz innych (nie wchodzących w skład osiągnięcia wymienionego w pkt IV) opublikowanych prac naukowych oraz wskaźniki dokonań naukowych.

Po ukończeniu studiów na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Warszawie w 1999 r. rozpocząłem staż podyplomowy oraz studia podyplomowe w dziedzinie zarządzania uzyskując w

2000 r. dyplom szkoły Głównej Administracji i Zarządzania - Centrum Doskonalenia Kadr. Tytuł lekarza specjalisty medycyny rodzinnej uzyskałam w kwietniu 2008 roku. Jestem praktykującym lekarzem rodzinnym. Swoje pierwsze publikacje w zakresie historii opublikowałam w 2007 roku w czasopiśmie „Pro Memoria” wydawanym przez Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau. W 2012 r. uzyskałam tytuł doktora nauk medycznych w dyscyplinie medycyna ze specjalnością historia medycyny, nadany uchwałą Rady Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego na podstawie rozprawy: *Działalność szpitala obozowego dla kobiet w KL Auschwitz-Birkenau (1942-1945)*. Od 2011 r. jestem członkiem sekcji historycznej Okręgowej Izby Lekarskiej w Warszawie, a od 2015 roku przewodniczącą sekcji. Współpracuję z Muzeum Więzienia Pawiak, Muzeum Niepodległości, Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Jestem ekspertem w Centre for Medicine After the Holocaust (CMATH) w Houston. Od 2007 r. systematycznie publikuję artykuły w polskich i zagranicznych recenzowanych czasopismach poświęcone problematyce lekarskiej okresu II wojny światowej oraz biorę czynny udział w konferencjach związanych tematycznie z historią medycyny. Od 2015 r. uczestniczę czynnie w seminarium doktoranckim z zakresu historii medycyny Sekcji Historii Nauk Medycznych Polskiej Akademii Nauk (PAN) prowadzonym przez prof. dr hab. n. hum. Bożenę Urbanek oraz posiedzeniach Komisji Badań nad Historią Nauk Medycznych Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN pod przewodnictwem prof. dr hab. n. med. Jerzego Supady. Publikuję książki, artykuły wspomnieniowe oraz poglądowe, opracowuję scenariusze wystaw. Swoją aktywność koncentruję na nauczaniu i popularyzacji wiedzy z zakresu historii medycyny docierając do słuchaczy w wieku szkolnym oraz studentów, lekarzy i członków towarzystw naukowych. Od 2017 r. jestem kierownikiem naukowym przedmiotu Historia Medycyny oraz wykładowcą na Wydziale Medycznym Uczelni Łazarskiego w Warszawie jak również kierownikiem Polskiego Oddziału International Network of the UNESCO Chair in Bioethics.

A) Publikacje naukowe w czasopismach znajdujących się w bazie Web of Science (WoS) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH):

1. Maria Ciesielska. *Doktor Wiktoria Maria Werkenthin – więźniarka KL Auschwitz-Birkenau numer 64514*. „Pneumologia i Alergologia Polska” 2012, t. 80, nr 1, s. 87-90.
2. Maria Ciesielska. *Dr Stefania Perzanowska (1896-1974), lekarka i więźniarka w Majdanku*. „Acta Medicorum Polonorum” 2012, R. 2, s. 19-28.
3. Maria Ciesielska. *Dr Szczepan Wacek – lekarz, żołnierz, więzień*. „Acta Medicorum Polonorum” 2013, R. 3, s. 14-28.

4. Maria Ciesielska. *Dr Zofia Garlicka (1874-1942) – lekarz ginekolog, przewodnicząca Zrzeszenia Lekarek Polskich, więźniarka Pawiaka i Auschwitz-Birkenau*. „Acta Medicorum Polonorum” 2014, R. 4, s. 79-91
5. Andrzej Grzybowski, Maria Ciesielska. *Less known aspects of Ludwik Fleck’s heroic life during the second world war*” Israeli Medical Association Journal, t. 14, nr 12, s. 780-780
6. Andrzej Grzybowski, M. Ciesielska. *Lesser known aspects of Ludwik Fleck’s (1896-19610 heroic life during World War II*. “Journal of Medical Biography”. t. 24, nr 3, s. 402-408.
7. Maria Ciesielska. *William Ernest Miles – twórca radykalnej metody operacji raka odbytnicy*. „Nowa Medycyna” 2015, R. 22, z. 2, s. 67-70
11. Maria Ciesielska. *W hołdzie Profesorowi Tadeuszowi Koszarowskiemu w stulecie Jego urodzin*. „Nowa Medycyna” 2015, R. 22, z. 3, s. 98-103.
8. Maria Ciesielska. *Lekarze urzędowi na Pawiaku w okresie okupacji niemieckiej 1939-1944*. „Niepodległość i Pamięć” 2015, nr. 4(52), s. 87-103.
9. Maria Ciesielska. *Profesor Kornel Michejda – sprawiedliwy wśród Narodów Świata*. „Nowa Medycyna” 2015, R. 22, z. 4, s. 124-127.
10. Maria Ciesielska. *Docent Mieczysław Tylicki – pionier polskiej koloproktologii*. „Nowa Medycyna” 2016, R. 23, z. 1, s. 38-41.
11. Maria Ciesielska. *Losy urologów pochodzenia żydowskiego na ziemiach polskich (Warszawa i Lwów) na tle prześladowań ludności żydowskiej w okresie okupacji hitlerowskiej i sowieckiej (1939–1945)*. „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny” 2015, t. 78, s. 26-39.
12. Maria Ciesielska, Andrzej Grzybowski. *Warsaw Jewish Dermatologists During the Second World War*. „Clinics in Dermatology” 2016, t. 34, nr 5, s. 658-666.
13. Maria Ciesielska. *Tyfus – choroba czasu pokoju i wojny*. „Niepodległość i Pamięć” 2016, nr 1(54), s. 93-113.
14. Maria Ciesielska, recenzja książki: Arthur Allen, *Fantastyczne laboratorium doktora Weigla. Lwowscy uczeni, tyfus i walka z Niemcami*. Wydawnictwo Czarne, 2016. „Medycyna Nowożytna” 2016, t. 22, z. 1, s. 152-158.
15. Maria Ciesielska, Przemysław Ciesielski. *Od wziernika Hipokratesa do współczesnego rektoskopu*. „Nowa Medycyna” 2016, R. 23, z. 2, s. 77-80.

16. Maria Ciesielska. *Doktor Hermann Strauss – naukowiec i lekarz (1868-1944). Wielokierunkowa aktywność i osiągnięcia naukowe, które zakończyły się w getcie w Terezynie – w kontekście mikro- i makrohistorycznym. Warsztaty prowadzone przez dr Miriam Offer w czasie Second European Meeting on Nazi Medicine. Transgressing borders (Praga, 7-9 września 2016 roku). Relacja. „Nowa Medycyna” 2016, R. 24, nr 4, s. 162-166.*
17. Maria Ciesielska. *Przegląd Lekarski – Oświęcim – czasopismo nominowane do Pokojowej Nagrody Nobla. „Medycyna Nowożytna” 2016, t. 22, z. 2, s. 223-232.*
18. Maria Ciesielska, Przemysław Ciesielski. *Historyczne metody leczenia hemoroidów. „Nowa Medycyna” 2017, R. 24, z. 4, s.10-15.*
19. Maria Ciesielska, *Sprawozdanie: XVI. Konferencja Niemiecko-Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny „Geschichte der Krankheitsprävention in Deutschland und Polen”, Hamburg, 12 – 14 lipca 2017 r. „Medycyna Nowożytna” 2017, t. 23, z. 2, s. 153-157.*
20. Maria Ciesielska. *Zabiegi likwidujące skutki obrzezania wykonywane w Warszawie w czasie II wojny światowej. Wstępna próba opisu zjawiska. „Zagłada Żydów. Studia i materiały” 2018, nr 13, s. 37-46.*
21. Maria Ciesielska. Recenzja książki Kazimierza Janickiego: *Dzieje szpitalnictwa wojskowego w Poznaniu. Wydawnictwo Napoleon V. Oświęcim 2016. „Medycyna Nowożytna” 2018, t. 24, z. 1, s. 141-144.*
22. Maria Ciesielska, *Prof. Edward Loth – Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata za sprawą dr. Ludwika Stabholza. „Nowa Medycyna” 2018, R. 25, z. 2, s. 25-29.*
23. Maria Ciesielska, *Szpitala getta warszawskiego. „Kwartalnik Historii Żydów” 2018, t. 266, z. 2 (w druku).*

B) Monografie, publikacje naukowe w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w pkt II A:

Artykuły:

1. Maria Ciesielska. *Ocaleni z Sobiboru „Pro Memoria. Biuletyn Informacyjny Państwowego Muzeum Auschwitz – Birkenau” 2007, nr. 26, s. 79-83.*

2. Maria Ciesielska. *Selma i Chaim* „Pro Memoria. Pismo Państwowego Muzeum Auschwitz – Birkenau” 2009, nr. 2(29), s. 100-104.
3. Maria Ciesielska. *To care for children on their way and beyond... History of female doctors from the Warsaw ghetto who stood with their patients until the very end.* “Acta Historiae Medicinae. Journal of the History of Medicine” 2016, nr 1, s. 1-6.
4. Maria Ciesielska. *Janusz Korczak i jego Warszawa.* „Gazeta Lekarska” 2017, nr 10, s. 62-63.
5. Maria Ciesielska. *Stanisław Lem – czego Wam nie powiem.* „Gazeta Lekarska” 2018, nr 2, s. 58-59.
6. Maria Ciesielska, „Żywna” czyli prawdziwa i szczerą – dr Stefania Perzanowska (1896-1974). „Gazeta Lekarska” 2018, nr 10, (w druku).

Monografie:

1. *Taniec wśród mieczów. Polski personel medyczny na Pawiaku w okresie okupacji niemieckiej 1939-1944* – Robert Hasselbusch, Maria Ciesielska, Warszawa, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości, 2015, ISBN 978-83-62235-64-3. Publikacja recenzowana.

Dwujęzyczna, polsko-angielska praca obejmująca całokształt problematyki funkcjonowania szpitala więziennego w okresie okupacji niemieckiej oraz kompetentnie i interesująco przybliżyła działalność konspiracyjną polskiego personelu medycznego w więzieniu na Pawiaku. Obok tego upamiętnia zasługi lekarzy, ich postawę i ofiarność w misji niesienia pomocy więźniom. Publikacja składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej – autorstwa Roberta Hasselbuscha – adiunkta Muzeum Więzienia Pawiak, znajdujemy opis działalności szpitala więziennego. Część druga – autorstwa Marii Ciesielskiej, to dziewięć obszernych biogramów wybranych lekarzy i lekarek więźniów Pawiaka i Serbii w latach 1939-1944, osób które zajmowały kierownicze stanowiska w szpitalu i ruchu oporu. Dodatkowo treść ilustrują zdjęcia wykonane na Pawiaku podczas okupacji, a także eksponatów – w większości pamiątek wykonanych dla polskiego personelu medycznego – które znajdują się w zbiorach Muzeum Więzienia Pawiak.

Zdaniem recenzenta prof. dr hab. Wojciecha Włodarkiewicza, publikacja ta to interesujący, dobrze udokumentowany oraz obiektywny zapis działalności konspiracji w

szpitalach więziennych na Pawiaku, skierowany do Czytelników, zainteresowanych II wojną światową, a szczególnie ruchem oporu w Polsce. Publikacja została wyróżniona na XXIV Targach Książki Historycznej nagrodą KLIO w kategorii Varsaviana.

2. *Tyfus – groźny zabójca i cichy sprzymierzeniec*. Maria Ciesielska, Warszawa 2015, Wydawnictwo EKOSAN, ISBN 978-83-935069-0-3.

Publikacja obejmująca problematykę duru plamistego (tyfusu) na terenie Polski w pierwszej połowie XX w., ze szczególnym uwzględnieniem okresu II wojny światowej. Książka składa się z poprzedzonych wstępem jedenastu rozdziałów, bibliografii oraz notek biograficznych dotyczących lekarzy uczestniczących w zbrodniczych eksperymentach pseudomedycznych związanych z tyfusem. Szczególnie istotną częścią publikacji jest rozdział pierwszy, w którym autorka wyjaśnia Czytelnikowi terminologię związaną z durem plamistym oraz obowiązującą dawniej i dziś nomenklaturą medyczną w języku polskim, angielskim, niemieckim. W dalszych częściach pracy autorka przybliży zagadnienia dotyczące tyfusu w Europie do końca lat 30. ubiegłego wieku; natomiast kolejne rozdziały odnoszą się do ziem polskich w okresie I i II wojny światowej. Szczególny nacisk autorka położyła na przedstawienie związku pomiędzy tyfusem a eksterminacją ludności żydowskiej w ramach tzw. ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej oraz próby stworzenia skutecznej szczepionki przeciwtyfusowej zarówno przez Polaków jak i okupanta niemieckiego. Opisano także działalność polskich lekarzy wykorzystujących dur plamisty jako sprzymierzeńca w działalności konspiracyjnej.

Publikacja ma charakter popularnonaukowy i została napisana z myślą o studentach medycyny oraz historykach medycyny niebędących lekarzami.

3. *Szpital obozowy dla kobiet w KL Auschwitz-Birkenau (1942-1945)*. Maria Ciesielska, Warszawa 2015, Wydawnictwo Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego, ISBN-978-83-7637-306-5. Publikacja recenzowana.

Publikacja ukazała się jako zmieniona i uzupełniona wersja rozprawy doktorskiej obronionej przed Radą Wydziału Nauki o Zdrowiu Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego w dniu 29.05.2012 r. Książka obejmuje tematykę działalność szpitala obozowego zorganizowanego przez lekarki i pielęgniarki więzione w KL Auschwitz-Birkenau w latach 1942-1945. Książkę rozpoczyna przedślowie autorstwa prof. dr. n. med. Edwarda Towpika. Wprowadzenie obejmuje rys historyczny utworzenia obozu koncentracyjnego w KL Auschwitz- Birkenau oraz genezę powstania szpitali obozowych

na jego terenie. W sześciu rozdziałach autorka omawia kolejno następujące zagadnienia: doświadczenia nad masową sterylizacją, działalność ambulatorium szpitala obozowego, dur plamisty na terenie obozu, głód i chorobę głodową występującą u niemal wszystkich więźniów, zasady funkcjonowania szpitala obozowego tzw. rewiru ze szczególnym uwzględnieniem opieki lekarskiej nad dziećmi i kobietami ciężarnymi. Pracę uzupełniają obszerne biogramy dziewiętnastu bohaterek – lekarek ze szpitalnego rewiru. Publikacja ukazała się jako pierwszy tom serii wydawniczej „Biblioteka Muzeum Historii Medycyny Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego”.

4. *Lekarze getta warszawskiego*. Maria Ciesielska, Warszawa 2017, Wydawnictwo Dwa Światy, ISBN: 978-83-948691-0-6. Pierwsza, popularnonaukowa wersja monografii.

Opracowania zbiorowe:

1. Maria Ciesielska. *Dr Aglaida Brudkowska* [w:] *Od przeszłości do współczesności. Historia medycyny w Puławach*. Wydawnictwo SPZOZ w Puławach, Puławy 2014, s. 48-50.
2. Maria Ciesielska. *Działalność szpitala obozowego dla kobiet w KL Auschwitz-Birkenau (1942-1945)*. [w:] *Medycyna w cieniu nazizmu*. Red. M. Musielak. K. B. Głodowska. Poznań 2016, s. 238-247. Wydawnictwo Naukowe UMP. ISBN: 978-83-7597-273-3
3. Maria Ciesielska. *Blok eksperymentalny 10 w systemie więziarskiego szpitala obozowego dla kobiet w KL Auschwitz*. [w:] *Szpitalnictwo na Górnym Śląsku. Szpitale polskie w XIX i XX wieku ze szczególnym uwzględnieniem regionu Śląska*. Red. Anna Marek, Bożena Urbanek. Katowice 2016, s. 93-111. Wydawnictwo Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach. ISBN 978-83-7509-324-7
4. Maria Ciesielska. *Lekarze urzędowi na Pawiaku w okresie okupacji niemieckiej 1939-1944*. [w:] *Historia, ludzie, pamięć*. (red.) Tadeusz Skoczek. Warszawa 2016. ISBN 978-83-65439-07-9
5. Roman Sosnowski, Tadeusz Zajączkowski, Maria Ciesielska, Ewa Wiatr, Adam Dylewski, Bolesław Kuzaka, Agnieszka Zajączkowska-Drożdż. *A brief History of the Polish Urology at the Turn of the 19th and 20th Century*. [w:] *Urology under the Swastika*. Dirk Schultheiss, Friedrich H. Moll (red.). Leuven 2017, s. 94-123. ISBN 978-90-5908-874-0
6. Maria Ciesielska. *Czym był w wieku XX dur plamisty, nazywany potocznie tyfusem, i jak próbowano stworzyć skuteczne szczepionki przeciwko tej śmiertelnej chorobie?* [w:] Anita Magowska, Katarzyna Pękalska-Falkowska (red.) *Wybrane problemy historii medycyny. Pięć*

perspektyw. Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Poznań 2017, s. 213-222.

7. Maria Ciesielska. *Fate of the Jewish Doctors – Members of the Jewish Chamber of Physicians in the Warsaw Ghetto (1940-1943)*. [w:] *Jewish Medicine and Healthcare in Central Eastern Europe. Shared Identities, Entangled Histories*. Marcin Moskalewicz, Ute Baumanns, Fritz Dross (red.). Wydawnictwo Springer. ISBN 978-3-319-92479-3 (w druku)
8. Maria Ciesielska. *Działalność Towarzystwa Ochrony Zdrowia Ludności Żydowskiej w Polsce (TOZ) ze szczególnym uwzględnieniem Kresów Wschodnich w okresie dwudziestolecia międzywojennego w świetle dostępnych dokumentów*. [w:] *Medycy polskiego pogranicza II Rzeczypospolitej lat 1919-1939*. (w opracowaniu)

Wskaźniki dokonań naukowych:

Sumaryczny Impact Factor według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania: 2.47

Sumaryczna ilość punktów za publikacje w czasopismach naukowych nieposiadających współczynnika wpływu Impact Factor (IF), z tzw. listy B czasopism punktowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 215 pkt.

Organizacja wystaw i projektów edukacyjnych:

1. Wystawa: *Taniec wśród mieczów. Polski personel medyczny na Pawiaku w okresie okupacji niemieckiej 1939-1944*.

W 2015 roku wspólnie z mgr. Robertem Hasselbuschem adiunktem Muzeum Więzienia Pawiak opracowaliśmy scenariusz wystawy dotyczący działalności lekarzy-więźniów pracujących w szpitalu więziennym na Pawiaku. Wernisaż wystaw: *Taniec wśród mieczów. Polski personel medyczny na Pawiaku w okresie okupacji niemieckiej 1939-1944* odbył się 2 października 2015 r. Wystawie towarzyszył katalog: *Lekarze Pawiaka* autorstwa Roberta Hasselbuscha, Marii Ciesielskiej i Tadeusza Skoczka. Wydawnictwo Muzeum Niepodległości, 2015, ISBN-978-83-62235-83-4.

Wystawie *Taniec wśród mieczów* towarzyszyły wykłady:

- Maria Ciesielska. *Biały Anioł Pawiaka – historia życia prof. Krystyny Ossowskiej*. (26.10.2015)

- Maria Ciesielska. *Dr Szczepan Wacek – życie niezwykle.* (16.11.2015)
- Maria Ciesielska. *Czy można umrzeć aby żyć? – rzecz o tyfusie w więzieniu na Pawiaku.* (30.11.2015)

2. Wystawa: *Lekarze w pasiakach. Służba medyczna na Majdanku.*

W 2016 roku wspólnie z mgr Martą Grudzińską z Działu Naukowego Państwowego Muzeum na Majdanku w Lublinie opracowałyśmy scenariusz wystawy internetowej *Lekarze w pasiakach. Służba medyczna na Majdanku* koncentrującej się nie tylko na historii funkcjonowania obozowych rewirów szpitalnych czy lazaretu dla jeńców sowieckich, ale próbującej odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób i czy w ogóle możliwe było leczenie więźniów w prymitywnych warunkach obozowych. Wystawę w polskiej i angielskiej wersji językowej ilustrują relacje wideo, skany dokumentów archiwalnych oraz zdjęcia artefaktów odnalezionych po wojnie na terenie Majdanka. Wystawa jest dostępna pod adresem: <http://lekarze-w-pasiakach.majdanek.eu/pl/>

Prezentacji wystawy, która odbyła się 20.06.2016 w Centrum Obsługi Zwiedzających Państwowego Muzeum na Majdanku towarzyszył mój wykład na temat funkcjonowania rewiru kobiecego *Święte kłamstwa, najczulsze szturchańce, nieustanne na dzień i na noc czuwanie.*

Międzynarodowe i krajowe nagrody za działalność naukową albo artystyczną:

1. Nagroda KLIO – Książka historyczna roku 2015 – w kategorii Varsaviana za książkę „*Taniec wśród mieczów. Polski personel medyczny na Pawiaku w okresie okupacji niemieckiej 1939-1944*” – R. Hasselbusch, M. Ciesielska, Warszawa, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości, 2015. Nagroda KLIO ustanowiona w 1995 r. przez Porozumienie Wydawców Książki Historycznej to wyróżnienie dla polskich autorów i wydawców zajmujących się literaturą historyczną za ich wkład w popularyzację historii i literatury w Polsce. Jest przyznawana corocznie podczas warszawskich Targów Książki Historycznej.
2. Honorowa Złota Odznaka za pracę społeczną i zasługi dla Warszawy (30.07.2015) przyznana przez Prezesa Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaciół Warszawy.

3. Medal 50. lecia Muzeum Więzienia Pawiak przyznany za wkład w pielęgnowanie pamięci i udział w pracach Muzeum (2016).
4. Nagroda im. Marii i Łukasza Hirszowiczów przyznana przez Żydowski Instytut Historyczny za książkę *Lekarze getta warszawskiego* (2018). Nagroda Hirszowiczów przyznawana jest za działalność i prace poświęcone problematyce żydowskiej w Polsce.

Wygłoszenie referatów na międzynarodowych i krajowych konferencjach tematycznych:

1. Maria Ciesielska. *Działalność szpitala obozowego dla kobiet w KL Auschwitz-Birkenau (1942-1945). Międzynarodowa Konferencja Naukowo – Szkoleniowa Medycyna w okupowanej Polsce w cieniu nazizmu* [Medicine in occupied Poland in the shadow of Nazism], Poznań, 10-12.10.2014 r. Organizator: Department of Social Sciences of the Karol Marcinkowski Poznań University of the Medical Sciences, International Center for Education about Auschwitz and the Holocaust at the Auschwitz_Birkenau State Museum in Oświęcim, Arbeitskreis zur Erforschung der nationalsozialistischen 'Euthanasie' und Zwangssterilisation, Paritaetischer Wohlfahrtsverband Berlin.
2. Maria Ciesielska. *Jewish Chamber of Physicians in the Warsaw Ghetto - one of the many manifestations of racial segregation in the period of National Socialism*. 15. Konferencja Polsko-Niemieckiego Towarzystwa Historii Medycyny pt. Niemcy - Polacy: historie i tradycje w kulturach medycznych. 9-11 września 2015 r. Żydowski Instytut Historyczny. Organizator: Polsko-Niemieckie Towarzystwo Historii Medycyny we współpracy z Niemieckim Instytutem Historycznym.
3. Maria Ciesielska. *Lekarze urzędowi na Pawiaku w okresie okupacji niemieckiej 1939-1944*. Konferencja: Historia – Ludzie – Pamięć. Konferencja z okazji jubileuszu 50-lecia Muzeum Więzienia Pawiak. Pod honorowym patronatem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. 25.11.2015 r. Warszawa, Muzeum Niepodległości.
4. Maria Ciesielska. *Eksperymentalny blok 10 w systemie więziarskiego szpitala obozowego dla kobiet w KL Auschwitz*. Konferencja: Szpitalnictwo na Śląsku, 10-11 czerwca 2016 r. w siedzibie Śląskiej Izby Lekarskiej w Katowicach.
5. Maria Ciesielska, Robert Hasselbusch. *Children in the Gestapo prison in Pawiak*. Konferencja międzynarodowa: Children and War: Past and Present. Salzburg, 13-15.07.2016 r.

6. Maria Ciesielska. *Czym był w XX wieku dur plamisty nazywany potocznie tyfusem i jak próbowano stworzyć skuteczne szczepionki przeciwko tej śmiertelnej chorobie?* Konferencja: Historia Medycyny i Farmacji na początku XXI wieku. XXIV Zjazd Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji. Poznań, 14-16 września 2016.
7. Maria Ciesielska. *Przegląd Lekarski – Oświęcim – czasopismo nominowane do Pokojowej Nagrody Nobla.* Konferencja: Historia Medycyny w czasopiśmiennictwie medycznym i nie tylko. Opinogóra, 8-9.10.2016 r.
8. Maria Ciesielska i Robert Hasselbusch. *Typhus Prevention in Pawiak Prison, with particular Emphasis on the period of Nazi Occupation in Poland (1939-1945).* Konferencja Niemiecko-Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny: Geschichte der Krankheitsprävention in Deutschland und Polen, Hamburg 12-14.07.2017.
9. Maria Ciesielska. *Wojenne losy tzw. grupy lwowskiej dr. Ludwika Flecka.* V Międzynarodowa Konferencja Kresowa: Żydzi na Kresach Wschodnich w XIX i XX wieku. Muzeum Górnośląskie, Bytom, 23-24 listopada 2017 r.
10. Maria Ciesielska. *Dobro mimo wszystko. Opieka zdrowotna w getcie warszawskim i jej znaczenie dla relacji międzyludzkich.* X Obchody Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holokaustu na Podkarpaciu, 26.01.2018 r.
11. Maria Ciesielska *Blok eksperymentalny 10 w systemie szpitala obozowego dla kobiet w KL Auschwitz.* Międzynarodowa Konferencja Medical Review – Auschwitz: Medicine Behind the Barbed Wire, Kraków 9.05.2018 r.

Udział w komitetach organizacyjnych konferencji naukowych:

1. Międzynarodowa Konferencja „Medical Review Auschwitz: Medicine Behind the Barbed Wire w dn. 9.05.2018 w Krakowie (komitet organizacyjny).
2. Trzecia Europejska Konferencja Third European Conference on Nazi Medicine: Building Memory – Building Resilience. 3-5. 10. 2018 r. Warszawa-Lublin (komitet organizacyjny).
3. Międzynarodowa Konferencja Naukowa: Medycy polskiego pogranicza II Rzeczypospolitej lat 1919-1939. Konferencja organizowana przez sekcję Historii Nauk Medycznych Instytutu Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie (30.11-

1.12.2018 r.). Konferencja zostanie zorganizowana z okazji obchodów 100-letniej rocznicy odzyskania Niepodległości (komitet organizacyjny).

Doświadczenia w zakresie prac dokumentacyjnych, edytorskich lub słownikowych:

W 2014 roku wygrałam konkurs ofert dla autorów nowych tekstów do portalu „Polscy Sprawiedliwi” Konkurs organizowany był w ramach projektu „Żydowskie Dziedzictwo Kulturowe” Opracowałam i udostępniłam Muzeum Historii Żydów Polskich 40 biogramów lekarzy odznaczonych medalem Sprawiedliwy Wśród Narodów Świata oraz tzw. historie pomocy są dostępne na stronie <http://www.sprawiedliwi.org.pl>.

1. Borysowicz Jerzy
2. Burakowska Alicja
3. Docha Antoni
4. Dzielska Eligia (vel Elagia)
5. Goldszmid Aniela
6. Gołąb Jan
7. Górecki Zbigniew
8. Gruchacz Tadeusz
9. Grudzińska Hanna Józefa
10. Kasprowicz Tadeusz
11. Kosibowicz Tadeusz
12. Lachowicz Wojciech
13. Lisikiewicz Miron
14. Lityński Michał
15. Loth Edward
16. Majda Aleksander
17. Makuch – Korulska Wanda
18. Michejda Kornel
19. Niemirowska Anna i Niemirowski Jerzy
20. Ojrzanowska Maria
21. Piotrowska Alicja

22. Radlińska Janina
23. Rajewska Ewa
24. Raszeja Franciszek
25. Rogala Marianna
26. Rowińska Aleksandra
27. Salomon Zdzisław
28. Strusińska Wiktoria
29. Strzelecka (Fijałkowska) Maria
30. Sukiennicka Jadwiga
31. Szkoda Matylida z domu Kieloch
32. Szlapak Helena
33. Szmurło Jan
34. Śliwowa zd Kwoczyńska Alina
35. Śwital Stanisław
36. Tewel Felicja
37. Walter Magdalena
38. Weigl Rudolf
39. Wieliczański Henryk
40. Żurowski Ludwik

Redakcja naukowa tomu VI *Słownika biograficznego lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej* Jana Bohdana Glińskiego, Warszawa 2018, ISBN 978-83-948691-2-0.

VI. Dorobek dydaktyczny i popularyzatorski

A) Członkostwo w międzynarodowych i krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych

Jestem członkiem: Polsko-Niemieckiego Towarzystwa Historii Medycyny, Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego (sekcja historyczna), Stowarzyszenia Twórców Muzeum Zamku i Szpitala Wojskowego na Ujazdowie, przewodniczącą

sekcji historycznej Okręgowej Izby Lekarskiej w Warszawie, członkiem Rady Ośrodka Historycznego Naczelnej Izby Lekarskiej, Polskiego Towarzystwa Historii Nauk Medycznych (wiceprzewodniczącą), Polskiego Towarzystwa Historii i Filozofii Medycyny (członek komisji rewizyjnej). Od 2018 r. pełnię funkcję przewodniczącej Polskiego Oddziału International Network of the UNESCO Chair in Bioethics [Katedry UNESCO ds. Bioetyki] w International Center of Health, Law and Ethics, Uniwersytetu w Hajfie. Działalności UNESCO Chair in Bioethics polega na koordynacji i stymulowaniu do powstawania międzynarodowej sieci instytutów ds. szkoleń w zakresie etyki medycznej zrzeszających uczelnie wyższe zarówno w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się, oraz opracowanie aktualnego programu nauczania etyki lekarskiej, który spełni wymagania szkół medycznych na całym świecie.

B) Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki

W 2011 roku współorganizowałam i byłam prelegentem Uroczystych Obchodów 110 Rocznicy Urodzin Dr Wiktorii Marii Werkenthin. Obchody objęte były patronatem Prezesów Polskiego Towarzystwa Chorób Płuc, Polskiego Lekarskiego Towarzystwa Radiologicznego, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Okręgowej Izby Lekarskiej w Warszawie, Krajowego Konsultanta ds. Radiologii i Diagnostyki Obrazowej.

W 2012 roku byłam, wspólnie z Robertem Hasselbuschem z Muzeum Więzienia Pawiak, prelegentką w trakcie Uroczystych Obchodów 70. rocznicy śmierci dr Zofii Garlickiej zorganizowanych przez Stowarzyszenie Twórców Muzeum Zamku i Szpitala Wojskowego na Ujazdowie.

W 2013 r. zostałam zaproszona przez dyrekcję Muzeum Niepodległości oraz kustosa Muzeum Więzienia Pawiak do opracowania biograficznego oraz poprowadzenia spotkania z dr Danutą Brzosko-Mędryk, które odbyło się w Muzeum Niepodległości w maju 2013 roku i nosiło tytuł „Danuta Brzosko-Mędryk – życie niezwykle”.

W 2014 roku byłam prelegentką w trakcie uroczystych obchodów Stulecia szpitala Karola i Marii Szlenkierów, wygłosiłam wykład pt. „Profesor Krystyna Ossowska”.

Uroczystościom patronował Jego Magnificencja Rektor Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego prof. Marek Krawczyk.

W 2014 roku współorganizowałam z Muzeum Historii Medycyny WUM sesję naukową „ Szpitale Dobrej Woli - Szpitale: Karola i Marii, św. Łazarza, Wolski i św. Stanisława w pierwszych dniach Powstania Warszawskiego”. Sesję, zorganizowano w związku z przypadającą w tym roku 70. rocznicą wybuchu Powstania Warszawskiego. Partnerem sesji było Muzeum Powstania Warszawskiego. Komitet Honorowy Sesji tworzyli: Prof. Władysław Bartoszewski, Sekretarz Stanu w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Dr Halina Jędrzejewska – Wiceprezes Związku Powstańców Warszawskich; Prof. Andrzej K. Kunert – Sekretarz Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa oraz Pan Jan Ołdakowski – Dyrektor Muzeum Powstania Warszawskiego. Uroczystościom patronował Jego Magnificencja Rektor Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego prof. Marek Krawczyk.

W ramach cyklicznie odbywających się w Muzeum Niepodległości Dni Pamięci Pawiaka wygłosiłam następujące wykłady:

- „Akcja Tyfusy – jeden z wielu sposobów ratowania życia więźniom Pawiaka” (4.10.2013)
- „Czy to prawda, że na Pawiaku rodziły się dzieci? Rzecz o macierzyństwie i dzieciństwie na Pawiaku”(4.10.2013)
- „Ostatnie dni Pawiaka w relacjach polskiego personelu medycznego” (1.10.2014)
- „Tyfus – groźny zabójca, czy cichy sprzymierzeniec?” (30.09.2015)
- „Dr Danuta Brzosko-Mędryk – przez Pawiak i Majdanek ku życiu” (04.10.2016)
- „Prof. Krystyna Ossowska – opiekunka pawiackich dzieci”. (04.10.2016)
- „Pawiak – więzienie za podwójnymi murami”. (04.10.2017)

C) Opieka naukowa nad studentami i lekarzami w toku specjalizacji

Byłam kierownikiem specjalizacji lek. med. Krzysztofa Królikowskiego w dziedzinie: Medycyna Rodzinna, którą jako lekarz rezydent odbył w Centrum Kształcenia Podyplomowego w Warszawie od stycznia 2014 r. do stycznia 2018 r.

Małgorzata Czerwik

26.07.2018